

М. І. Любченко,
*канд. юрид. наук, асист. каф. теоретико-правових дисциплін
Полтавського юридичного інституту Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого, м. Полтава*

ЗАКОНОДАВЧІ ДЕФІНІЦІЇ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДНОСНОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ У ПРАВІ

Законодавчі дефініції – це один із засобів нормотворчої техніки, покликаний забезпечувати створення якісних, точних та однозначних нормативно-правових актів. Такі дефініції повинні сприяти гармонійному поєднанню духу та букви закону як

на стадії нормотворення, так і під час тлумачення законодавчих текстів. Дуже складно переоцінити значення дефініцій для правового регулювання суспільних відносин. Адже правові поняття, а відповідно, й терміни, які їх позначають, відіграють роль вихідного матеріалу, будучи орієнтирами нормотворчості й реалізації юридичних норм та засобом акумулювання знань в юридичній науці.

Тематику правових дефініцій досліджували як українські, так і зарубіжні науковці, а саме: П. М. Рабінович, Т. М. Дудаш, Т. С. Подорожна, Н. В. Артикуца, А. В. Хворостянкіна, В. М. Косович, Г. Т. Чернобиль, Н. А. Власенко, Т. В. Кашаніна та ін.

Термін «дефініція» належить до слів іншомовного походження (англійське *definition*, латинське *definitio*) і етимологічно означає «встановлення меж», «визначення» [11, с. 1]. Дефініція – це стисле логічне визначення, яке містить найістотніші ознаки певного поняття [2, с. 290]. Дефінувати поняття означає не тільки визначити його зміст (визначити відносні межі розуміння того чи іншого явища, перерахувати його істотні родо-видові ознаки), але і розкрити його логічні зв'язки, відношення з іншими поняттями в певній понятійній системі, що при адекватному термінуванні та дотриманні відповідних логічних правил забезпечує достатньо стабільну логічну її функціональність [12, с. 80].

Правові дефініції надають ясності та визначеності правовим явищам та конкретним обставинам. Адже правові поняття вельми невизначені феномени і набувають визначеності лише у випадках їх конкретизації, результатом якої і виступають дефініції. Таким чином, правові дефініції – це один із необхідних складових для переходу від невизначеності до визначеності в праві [3, с. 59]. Однак варто розуміти те, що ані законодавчі дефініції, ані жоден інший засіб нормотворчої техніки не зможуть забезпечити абсолютної визначеності у праві, адже право не може і не повинно бути повністю визначеним, бо це призвело б до його застигlosti та нездатності бути ефективним регулятором суспільних відносин. Для обґрунтування цього твердження доцільно навести слова відомого американського юриста Ф. Лібера: «Право тоді б могло бути абсолютно визначеним, коли б людство припинило бути живим суспільством у русі – суспільством, саме існування якого залежить від нескінченного переплетіння та перетинання нескінченних інтересів» [5, с. 49].

Тому важливе завдання законодавця в цьому аспекті – забезпечити оптимальне поєднання необхідного рівня правової визначеності норм права з їх гнучкістю. Адже, як зазначає В. М. Савицький, закон – це не підручник і не теоретична робота. Він написаний з іншою метою. Захоплення визначеннями може заблокувати соціальне призначення закону, перетворити його в дещо схоже на словник юридичних термінів чи енциклопедію правових знань. Однак основні, – продовжує автор, – базові поняття безумовно повинні отримати аутентичне тлумачення, щоб потім стати вихідними в правозастосовній діяльності та наукових дослідженнях [8, с. 93]. Р. Бержерон також відзначає, що нормопроектувальник повинен бути конче переконаний у необхідності визначення перед тим, як додавати його до законопроекту. Законодавче визначення не повинно бути результатом редакторської звички. Законодавець не копіює словник [1, с. 2].

Таким чином, постає питання про те, які терміни потрібно дефінувати в законі, а які – ні. Т. В. Губаєва дійшла висновку, що нормативні дефініції необхідні у ви-

падках, якщо: 1) поняття утворене шляхом переосмислення загальноживаного слова або з використанням нетрадиційної лексики (рідкісних, спеціальних чи іншомовних термінів; 2) поняття оформлене за допомогою слів, які дуже часто вживаються в повсякденному мовленні та викликають множинні смислові асоціації; 3) із врахуванням специфіки нормативно-правового акта певне поняття досить специфічне; 4) поняття по-різному трактується юридичною наукою та практикою [4, с. 165]. Є. В. Сирих вважає, що в тексті закону поняття слід визначати у випадках, коли: 1) воно є основоположним для відповідного закону; 2) вводиться нове правове поняття або поняття запозичується із правової науки; 3) в діючих законах містяться неточні легальні дефініції; 4) поняття запозичується з неюридичних наук [9, с. 48].

Визначення найважливіших термінів, уживаних у законі, які є загальними для всіх його приписів, доцільно давати в одній статті, що, як правило, міститься в кінці тексту. Кількість визначень, які пояснюють ті чи інші терміни, що містяться в законі, не повинна бути надмірною [6].

У «Правилах нормопроекування» запропоновано включати визначення у закон лише у разі, коли вони необхідні. Визначення терміна не має суперечити його нормальному значенню. Стаття, яка містить в собі визначення, розміщується безпосередньо після назви [7].

Варто зауважити, що загальним правилом має бути те, що законодавець завжди повинен об'єктивно оцінювати ситуацію, і передбачати будь-який ризик неправильного розуміння того чи іншого терміна, запобігаючи цьому за допомогою введення дефініції.

Таким чином, викладене вище підтверджує доцільність та необхідність використання при розробці проектів нормативно-правових актів такого засобу нормотворчої техніки, як законодавчі дефініції. Водночас для того, щоб вони дійсно сприяли покращенню якості закону, слід дотримуватись певних вимог у їх використанні, зокрема не перевантажувати текст зайвими дефініціями та бути обережними із їх формулюванням. Для цього видається доцільним закріпити перелік вимог до законодавчих дефініцій, правил їх використання при створенні нормативно-правових актів у Законі України «Про нормативно-правові акти». Крім того, беззаперечною умовою ефективності законодавчих дефініцій є наявність у суб'єктів нормотворчого процесу теоретичних знань та практичних навичок використання засобів нормотворчої техніки.

Список використаних джерел

1. Берджерон Р. Правила нормопроекування. Оттава: М-во юстиції Канади, 1998. 59 с.
2. Великий тлумачний словник української мови (з дод. і допо.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ: Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
3. Власенко Н. А. Судебные правовые дефиниции: природа, функции, основания деления и виды. *Журнал российского права*. 2009. №12. С. 58–68.
4. Губаева Т. В. Язык и право. Искусство владения словом в профессиональной юридической деятельности. 2-е изд., пересм. М.: Норма: Инфра-М, 2010. 176 с.
5. Lieber Francis. *Legal and Political Hermeneutics, or Principles of Interpretation and Construction in Law and Politics, with remarks on precedents and authorities*. Boston, Charles C. Little and James Brown, MDCCCXXXIX (1839). 240 p.

6. Методичні рекомендації з підготовки та оформлення проектів законів України, нормативно-правових актів Президента України, Кабінету Міністрів України, МНС та дотримання правил нормопроектної техніки: затв. наказом МНС від 10.12.2007 р. №851.
7. Правила нормопроектування», розроблені директором канадсько-української Програми з нормопроектування Р. С. Бержероном у 1998 р. URL: <http://www.apitu.org.ua/system/files/bergeron.doc>.
8. Савицкий В. М. Язык процессуального закона. Вопросы терминологии; под ред. А. Я. Сухарева. М.: Наука, 1987. 288 с.
9. Сырых В. М. Законотворчество как вид социального проектирования. *Законодательная дефиниция*. Н. Новгород: Юрид. техника, 2007. С. 45–53.
10. Туранин В. Ю. Теория и практика использования законодательных дефиниций: монография. М.: МЭСИ, 2009. 112 с.
11. Хворостянкін А. В. Дефініції в законодавчих текстах: питання теорії. *Міністерство юстиції України*: офіц. сайт. URL: <http://www.minjust.gov.ua/0/6669>.
12. Чернобель Г. Т. Правовые понятия и их применение в законах. *Законодательная техника*: науч.-практ. пособие / под ред. Ю. А. Тихомирова. М., 2000. С. 78–87.

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ІМЕНІ В. М. КОРЕЦЬКОГО НАН УКРАЇНИ
ПВНЗ УНІВЕРСИТЕТ КОРОЛЯ ДАНИЛА
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
ГО «ЛАБОРАТОРІЯ АКАДЕМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ТА ЮРИДИЧНОЇ ТЕХНІКИ»
ВГО «АСОЦІАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ПРАВНИКІВ»

ПРОБЛЕМИ НОРМОТВОРЕННЯ, РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА У СВІТЛІ ЗАГАЛЬНОВИЗНАНОГО ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

Тези доповідей та повідомлень
учасників IV Міжнародної науково-практичної
конференції

(м. Івано-Франківськ, 3–4 жовтня 2019 р.)

За загальною редакцією професора *І. Д. Шутака*

Харків
«Право»
2019

П78 **Проблеми** нормотворення, реалізації та тлумачення норм права у світлі загальновизнаного принципу верховенства права : тези доп. та повідомл. учасн. IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Івано-Франківськ, 3–4 жовт. 2019 р.) / за заг. ред. І. Д. Шутака. – Харків : Право, 2019. – 330 с.

ISBN 978-966-937-784-5

Тези доповідей та повідомлень учасників IV Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми нормотворення, реалізації та тлумачення норм права у світлі загальновизнаного принципу верховенства права» репрезентують наукові теорії, позиції, погляди науковців та учасників наукового заходу. Значну увагу приділено верховенству права, яке є центральною, об'єднуючою й вихідною ідеєю – принципом, з якого походять інші загальновизнані норми і принципи права. Принцип верховенства права розглядається як основа й підґрунтя створення, реалізації та втілення норм права у життя. Поряд із проблемними аспектами нормотворення, реалізації та тлумачення норм права наголошується на тому, що юридична техніка та питання, пов'язані із функціонуванням системи нормативно-правових актів в Україні, потребують повноцінного правового врегулювання. Також підтверджується значення юридичної техніки для якості нормативно-правових актів, що безпосередньо впливає на верховенство права та правову визначеність у практиці їх реалізації та застосування.

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів, а також тих, хто цікавиться проблемними аспектами верховенства права та юридичної техніки.

УДК 340.12

- © Національна академія правових наук України, 2019
- © Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2019
- © ПВНЗ Університет Короля Данила, 2019
- © Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, 2019
- © Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого, 2019
- © Національна академія внутрішніх справ, 2019
- © Львівський національний університет ім. Івана Франка, 2019
- © ГО «Лабораторія академічних досліджень правового регулювання та юридичної техніки», 2019
- © ВГО «Асоціація українських правників»
- © Видавництво «Право», 2019

ISBN 978-966-937-784-5

<i>Камінська Н. М., Довгань О. О.</i> СВОБОДА, БЕЗПЕКА І ЗАХИСТ ПРОФЕСІЙНОЇ ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	144
<i>Карнаух Б. П.</i> ПРАВАЗАСТОСОВНА ТЕХНІКА ВСТАНОВЛЕННЯ БАГАТОЛАНКОВОГО ПРИЧИННОГО ЗВ'ЯЗКУ В ДЕЛІКТНОМУ ПРАВІ.....	146
<i>Карп Д. І.</i> НАЦІОНАЛЬНІ МЕНШИНИ ЯК СУБ'ЄКТ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО ЗМІСТУ	149
<i>Кельман М. С., Токарська А. С., Романська І. В.</i> НОРМА ПРАВА І СТАТТЯ ЗАКОНУ	151
<i>Комаров В. В.</i> ПРИНЦИП ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....	156
<i>Комарова Т. В.</i> ЗАХИСТ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ КОНКУРЕНЦІЇ НА ВНУТРІШНЬОМУ РИНКУ ЄС	159
<i>Костицька І. О.</i> ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ПАРЛАМЕНТАРІЯ.....	163
<i>Кохан Н. В.</i> ЗАСТОСУВАННЯ ЯК ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ НОРМ ТРУДОВОГО ПРАВА	165
<i>Лотоцький М. В.</i> СУПЕРЕЧНОСТІ В ЗАКОНОДАВСТВІ ПРО ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСІБ, ЯКІ ВІДБУВАЮТЬ ПОКАРАННЯ У ВИГЛЯДІ ДОВІЧНОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ	169
<i>Любченко М. І.</i> ЗАКОНОДАВЧІ ДЕФІНІЦІЇ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДНОСНОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ У ПРАВІ	171
<i>Менджул М. В.</i> НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ ЯК ДЖЕРЕЛА СІМЕЙНОГО ПРАВА В ІСЛАМСЬКИХ ДЕРЖАВАХ: ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ.....	174
<i>Настасяк І. Ю.</i> ДЖЕРЕЛА ПРАВА В СУЧАСНИХ ПРАВОВИХ СИСТЕМАХ СВІТУ	177
<i>Невзаров І. Л., Лазарев В. В.</i> ДЕЯКІ ДИСКУСІЙНІ АСПЕКТИ, ЩО ОБУМОВЛЮЮТЬ НЕОБХІДНІСТЬ ПОДАЛЬШОЇ ІННОВАЦІЇ ВЧЕННЯ ПРО ДЖЕРЕЛА ПРАВА.....	180
<i>Огерук І. С.</i> ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПЕРЕЛІКУ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ.....	184
<i>Олефір В. І.</i> ПРОБЛЕМИ НОРМОТВОРЕННЯ У СВІТЛІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА.....	186
<i>Острогляд О. В.</i> ЯКІСТЬ НОРМОТВОРЕННЯ ТА УСУНЕННЯ НЕДОЛІКІВ НОРМАТИВНО- ПРАВОВИХ АКТІВ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ ВПРОВАДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КЕРУВАННЯ ТРАНСПОРТНИМ ЗАСОБОМ У СТАНІ СП'ЯНИННЯ)	189
<i>Підкамінна Г. В.</i> РОЗБІЖНОСТІ (КОЛІЗІЇ) ТЕРМІНОЛОГІЇ В НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТАХ З КОНСТИТУЦІЄЮ УКРАЇНИ	192